

Ks. Władysław NOWAK

LITURGIA W RODZINIE PO SOBORZE WATYKAŃSKIM II

Treść: 1. Relacja rodzina – liturgia – Kościół; 2. Modele celebracji liturgii w rodzinie: 2.1. Modlitwa i obecność Chrystusa w rodzinie; 2.2. Celebacja Mszy świętej; 2.3. Celebacje niektórych sakramentów i sakramentaliów; 2.4. Celebacja *Liturgii Godzin*; 2.5. Celebacja błogosławieństw; 3. Praktyki pobożności ludowej w rodzinie: 3.1. Rok liturgiczny w rodzinie; 3.2. Świątowanie Niedzieli w rodzinie; 3.3. Obchody rocznic rodzinnych; Zakończenie.

Słowa kluczowe: liturgia, rodzina, rodzice, dzieci, Kościół, modlitwa, sakramenty święte, Msza święta, rok liturgiczny, niedziela, przykład.

Keywords: liturgy, house, family, Church, prayer, Holy Sacraments, Holy mass, Sunday, parents, children, example

Rodzina na przełomie XX/XXI wieku jest centrum uwagi całego Kościoła. W związku z tym idea odnowy Kościoła i postaw pastoralnych stała się przyczyną zwołania Soboru Watykańskiego II, co w rezultacie doprowadziło w ostatnich dziesięcioleciach do uformowania nowych perspektyw teologicznych i liturgicznych o zasadniczych wartościach odnoszących się do modlitwy i liturgii w rodzinie nazywanej także Kościołem domowym. Zgodnie z nauką Soboru Watykańskiego II w rodzinie, "sanktuarium domowym" jest "praktykowane kapłaństwo chrzcielne ojca rodziny i matki, dzieci i wszystkich członków wspólnoty rodzinnej" «przez przyjmowanie sakramentów, modlitwę i dziękczynienie, świadectwo życia świątobliwego, zaparcie się siebie i czynną miłość» (KK nr 10-11).

Sakrament małżeństwa, jest pierwotnym i właściwym środkiem uświęcenia rodziny, inicjuje i inspiruje akty uwielbienia Boga, dziękczynienia i prośby. Dokonuje się to przez uczestnictwo w Eucharystii, w sakramencie pokuty i innych sakramentach, przez rozmaite formy modlitwy, świątowanie niedzieli oraz uroczystości kościelnych i rodzinnych, a także przez inne akty ofiary z siebie oraz wspólnego dźwignia trosk i krzyża w Kościele domowym. Rodzina uczestniczy w urzędzie królewskim Chrystusa poprzez urzeczywistnianie ducha służby. Realizacja przykazania miłości i służby powinna dokonywać się najpierw wobec najbliższych, a potem wobec innych małżeństw i rodzin tworzących środowisko parafialne. W ostatecznym wymiarze rodzina, domowy Kościół, przez przyjmowanie Ewangelii i ewangelizację przygotowuje się na wieczyste gody Baranka, gromadząc zaproszonych i wezwanych przyjaciół Zmartwychwstałego.

W dobie współczesnej, gdy rodzina przeżywa poważny kryzys, Kościół przez naukę Soboru Watykańskiego II odkrywa jej eklezjalny charakter. Zgodnie z nią rodzina chrześcijańska jest "Małym Kościołem", tworzy "domowe sanktuarium", stanowi naj-

mniejszą i podstawową, i niczym nie zastąpioną strukturę kościelną. Rodzina jest miejscem przeżywania liturgii i form pobożności ludowej. W niej w sposób naturalny rozwija się człowiek; kształtuje swoje życie. Dużą i znaczącą rolę mają rodzice, którzy winni być kapłanami domowego ogniska. Rodzice chrześcijańscy skupiają w sobie zarówno władzę wrodzoną jak i chrześcijańską odpowiedzialność. Współpracując z Bogiem mają wychowywać swoje dzieci na uczniów Chrystusa a tym samym budować Kościół.

1. Relacja rodzina – liturgia – Kościół

Skoro Sobór Watykański II uczy, że dom rodzinny jest określany jako *mały Kościół, domowy Kościół* to zadaniem rodziców ma być sprawowanie czegoś w rodzaju liturgii domowej. Będzie ona obejmowała modlitwę w rodzinie, celebracje liturgiczne, religijne spotkania rodzinne, łączność życia rodzinnego z życiem Kościoła zarówno powszechnego, jak i lokalnego.

Rodzina chrześcijańska wypełni swoje posłannictwo i objawi się światu jako Kościół poprzez *wzajemną miłość swych członków, przez modlitwę wspólnie zanoszoną do Boga*, jeśli cała *włączy się w kult liturgiczny*, a także przez czynne miłosierdzie świadczony *wszystkim braciom znajdującym się w potrzebie* (DA 11). Spełniając te warunki rodzina będzie uczestniczyć *w przedsmaku liturgii doskonałej chwały* (KDK 51). Zachodzi zatem potrzeba nowego ujęcia bardziej egzystencjalnego problemu relacji pomiędzy rodziną a liturgią¹.

Wyżej wymienione elementy życia chrześcijańskiego mają wchodzić w skład tej rzeczywistości, którą określa się pojęciem liturgii Kościoła domowego, czy też liturgii domowej². Liturgia jest to służba Boża przypisana przez Kościół, więc Msza św., sakramenty i sakramentalia. W sensie węższym liturgia, to porządek modlitw i czynności obowiązujących w czasie sprawowania Eucharystii i udzielania innych sakramentów świętych³. W znaczeniu szerokim nazwą liturgii obejmuje się wszelkie nabożeństwa i czynności religijne. Liturgia rodzinna jest wobec powyższego rozróżnieniem liturgią w szerokim znaczeniu. Miejscem jej sprawowania jest dom rodzinny, a jej uczestnikami są członkowie wspólnoty rodzinnej. Rodzina nie może być tylko „miejscem katechety”. Jest bowiem jak uczy Sobór Watykański II *sanktuarium* modlitwy i celebracji, kontemplacji i liturgii. Liturgia w rodzinie ma podstawę teologiczną w sakramencie małżeństwa i relacji z Kościołem, dlatego liturgia Kościoła znajduje w niej przedłużenie, ramy, a równocześnie właściwą rodzinie ekspresję.

Według adhortacji Jana Pawła II *Familiaris consortio* liturgia w rodzinie nie ma charakteru prywatnego (nr 56), ale nie ma też jeszcze realnego statusu litur-

¹ C. KRAKOWIAK, "Funkcja kapłańska rodziny – liturgia domowa", w: *Rodzina jako Kościół domowy*, red. A. Tomkiewicz, W. Wieczorek, Lublin 2010, 345-264.

² W. NOWAK, "Liturgia Kościoła domowego po Soborze Watykańskim II", *Rocznik Teologiczny* 50(2003) z. 8, s. 148-178.

³ Cz. MURAWSKI, "Obecność Chrystusa w małżeństwie i rodzinie", w: *Diligis Me? Pasce*, red. S. Czerwik, M. Mierzwa, Sandomierz 1999, t. I, 705; J. SALI, "Małżeństwo chrześcijan jako udział w Paschalnym misterium Chrystusa", *AK* 62(1970) t. 75, z. 1(369), 17-28.

gicznego⁴. Dlatego też papież Jan Paweł II wyrażał życzenie, aby liturgia w rodzinie odnajdywała swoje źródło w liturgii celebrowanej w Kościele, przedłużała ją oraz przygotowywała rodzinę do uczestnictwa w niej, a także by wydarzenia w rodzinie znajdowały wyraz i wymiar religijny. Papież wskazywałby modlitwa Kościoła była przedłużana zarówno przez liturgię godzin odmawianą w domu, jak i przez wspólną modlitwę w rodzinie a także by słowo Boże słyszane w Kościele było w rodzinie na nowo odczytywane i medytowane⁵. Zatem rodzina chrześcijańska jest podstawową wspólnotą liturgiczną. Liturgia w rodzinie i liturgia Kościoła wiążą się ze sobą, dlatego nie można ich rozdzielać.

Problematyka liturgii w rodzinie spotkała się z ogólnym zainteresowaniem w związku z dowartościowaniem określenia rodziny jako „Kościoła domowego” w XX wieku a zwłaszcza przez Sobór Watykański II⁶. Pod wpływem nauczania Soboru Watykańskiego II współcześni chrześcijanie odkrywają stale coś więcej w rodzinie niż tylko konkretne zobowiązania w rozwiązywaniu wielu własnych problemów, i zamierzają przeżyć własne życie rodzinne jako doświadczenie Kościoła. Wychodząc od tego nowego doświadczenia eklezjalnego, wiele rodzin chrześcijańskich zobowiązuje się żyć jako „*Kościół domowy*”, co sprawia że w nowym ujęciu bardziej egzystencjalnym wyłania się relacja pomiędzy rodziną a liturgią w znaczeniu, bądź to jako udział rodziny w celebracjach liturgicznych Kościoła (czasami celebrowanie liturgii w swoich własnych domach), bądź w znaczeniu przygotowania, przedłużenia kultu Kościoła w środowisku domowym. Zarówno Sobór Watykański II, jak i dokumenty Kościoła posoborowego określają rodzinę mianem „*Kościół domowy*” (*Ecclesia domestica* KK 11; DA 11; KDK 48; DWCH nr 3; KKK 1656,1666⁷, LdR⁸). Również w liście apostolskim *Dies Domini* Jan Paweł II rodziny chrześcijańskie nazywa Kościołem domowym (nr 36)⁹. W szczególny sposób tu w rodzinie jest praktykowane *kapłaństwo chrzcielne* ojca rodziny, matki, dzieci i wszystkich członków wspólnoty rodzinnej „przez przyjmowanie sakramentów, modlitwę i dziękczynienie, świadectwo życia świętobliwego, zaparcie się siebie i czynną miłość” (KK 10). Dom rodzinny jest więc pierwszą szkołą życia chrześcijańskiego i „szkołą bogatszego człowieczeństwa” (KKK 1657).

Wykonywane kapłaństwo powszechne na mocy chrztu przez cały lud chrześcijański w życiu codziennym i poprzez udział w liturgii, swoje specyficzne urzeczywistnienie

⁴ B. NADOLSKI, "Odnowa liturgii w rodzinie", *Ateneum Kapłańskie* 3(1972) s. 470-491.

⁵ BENEDYKT XVI Adhortacja apostolska *Verbum Domini*, *O Słowie Bożym w życiu i misji Kościoła*, Kraków 2010, nr 85; FC 49.

⁶ *Leksykon liturgii*, opr. B. Nadolski, Poznań 2006, 808-809.

⁷ *Katechizm Kościoła Katolickiego*. Poznań 1994 (= KKK) nr 1655-1666; *Documentacion liturgica postconciliar*, preparado por Andres Pardo, Editorial Regina. Barcelona 1995, nr.: 3269;3271;4420.

⁸ Adhortacja apostolska *Familiaris consortio* Ojca Świętego Jana Pawła II do Biskupów, Kapłanów i Wiernych całego Kościoła Katolickiego o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym(=FC). Typis Polyglottis Vaticanis 1981; JAN PAWEŁ II. *List do Rodzin*. 2 II 1994. Nr 3, 5, 13, 15, 16, 19. w: *Posoborowe Dokumenty Kościoła Katolickiego o małżeństwie i rodzinie*. T 2. Kraków 1999.

⁹ List Apostolski *Dies Domini Jana Pawła II do biskupów, kapłanów i wiernych o świętowaniu niedzieli*. Roma: Libreria Editrice Vaticana 1998 (= DD).

znajduje w małżeństwie, z którego powstaje rodzina chrześcijańska¹⁰. „Jest to - podkreśla Jan Paweł II - funkcja kapłańska, którą rodzina chrześcijańska może i musi praktykować w wewnętrznej komunii z całym Kościołem poprzez codzienną rzeczywistość życia małżeńskiego i rodzinnego: w ten sposób rodzina chrześcijańska jest wezwana do uświęcania siebie i do uświęcania wspólnoty kościelnej i świata”(FC 57).

Obydwe więc liturgie, tak liturgia publiczna Kościoła powszechnego, jak i liturgia Kościoła domowego czyli rodziny zmierzają do tego, by sam Chrystus był w nas ukształtowany. Udział w liturgii członków całej rodziny sprawia, że kształtowani są oni przez Boską łaskę i Słowo Boże na odpowiedzialnych i duchowo dojrzałych członków wspólnoty Mistycznego Ciała Chrystusa¹¹. Pełny i zaangażowany udział w liturgii kształtuje chrześcijanina a tym samym poszczególnych członków rodziny na wzór Chrystusa, który pełni wolę Swego Ojca, modli się do Niego i dobrze czyni wszystkim. Jest to właściwie pojęta formacja chrześcijańska, której fundamentem jest Słowo Boże i Boża łaska. Zawarty jest w niej bardzo istotny element ewangelizacji (12). Zaznacza ten aspekt Sobór Watykański II w Konstytucji o Liturgii: „Jakkolwiek święta liturgia jest przede wszystkim oddawaniem czci Bożemu Majestatowi, zawiera również bogata treść pouczenia wiernego ludu. W liturgii bowiem Bóg przemawia do swego ludu, Chrystus w dalszym ciągu głosi Ewangelię, lud zaś odpowiada Bogu śpiewem i modlitwą” (KL 33).

W liturgii Kościoła domowego czyli w rodzinie dokonuje się uwielbienie Boga, uświęcenie rodziny, a także jej ewangelizacja, gdyż jest ona miejscem *na które przynosi się Ewangelię i z którego ona się rozkrzewia* (EN 71). Znaki i obrzędy liturgiczne przypominają i uobecniają zbawcze czyny Jezusa Chrystusa. W liturgii Kościoła domowego, tak jak całego Kościoła zachowana jest linia wstępująca, czyli uwielbienie Boga, a także linia zstępująca, czyli łaski, jakimi Bóg obdarza osoby biorące w niej udział. Przypomina o tym wyraźnie soborowa Konstytucja traktująca o liturgii: *Z liturgii przeto, a głównie z Eucharystii jako źródła, spływa na nas łaska i z największą skutecznością przez nią dokonuje się uświęcenie człowieka w Chrystusie i uwielbienie Boga* (KL 10). Liturgia w rodzinie włącza w uwielbienie Boga i uświęca całe życie rodziny, wszystkie jej działania, nawet szarą codzienność. Na liturgię w rodzinie czyli Kościoła domowego tak pojętą będą się składały przede wszystkim różnego rodzaju modlitwy wspólnotowe, takie jak: recytacja i śpiew psalmów, pieśni, kantyków, hymnów. Odmawianie modlitw sformułowanych i modlitw spontanicznych. Będą to: uwielbienia, dziękczynienia, prześlągania i modlitwy prośby. Znajdą się tu także błogosławieństwa dzieci i całej rodziny¹³. Ważnym elementem liturgii domowego Kościoła będzie czytanie i rozważanie Słowa Bożego zawartego w tekstach Pisma św. Teksty te stanowią właściwą bazę dla ducha modlitewnego¹⁴. Pismo święte czytane w rodzinie

¹⁰ K. MAJDAŃSKI, "Zadania rodziny chrześcijańskiej: tworzenie wspólnoty osób i służba życiu. Refleksje nad pierwszymi dwoma rozdziałami III części Adhortacji Apostolskiej Jana Pawła II *Familiaris Consortio*", AK 76(1984) t. 102, z. 1(449), 5-19.

¹¹ B. NADOLSKI, *Odnova liturgii w rodzinie*, dz. cyt., 472.

¹² *Leksykon liturgii*, dz. cyt., 808.

¹³ J. WYSOCKI, *Rytuał rodzinny*, Włocławek 2003, *Błogosławieństwa w rodzinie*, dz. cyt., 267-291.

¹⁴ Adhortacja *Verbum Domini*, nr 85.

kształtuje liturgię w rodzinie. Jej członkowie poprzez chrzest mają prawo i przywilej nie tylko uczestnictwa w liturgii Kościoła, ale i życia liturgią, co oznacza także jej celebrowania. Oczywiście że nie należy zapominać o istotnej różnicy między kapłaństwem powszechnym wynikającym z przyjęcia chrztu a kapłaństwem wynikającym z sakramentu święceń.

2. Modele celebracji liturgii w rodzinie

2.1. Modlitwa i obecność Chrystusa w rodzinie

Rodzina chrześcijańska jest komunią osób, znakiem i obrazem komunii Ojca i Syna w Duchu Świętym. Jej działanie w dziedzinie prokreacji i wychowania jest odbiciem stwórczego dzieła Ojca. Jest ona wezwana do uczestnictwa w modlitwie i ofierze Chrystusa. Codzienna modlitwa i czytanie słowa Bożego umacniają w niej miłość. Papież Jan Paweł II w FC (59) pisze: „Do członków rodziny chrześcijańskiej można w szczególny sposób odnieść słowa, w których Chrystus obiecał swą obecność «...zaprawdę powiadam wam: Jeśli dwaj z was na ziemi zgodnie o coś prosić będą, to wszystkiego użyje im mój Ojciec, który jest w niebie. Bo gdzie są dwaj albo trzej zebrani w imię moje, tam jestem pośród nich»”. W modlitwie rodzinnej szczególnie obecny jest Chrystus i modli się z całą rodziną do Ojca. Obecność Chrystusa jest gwarancją wielkości tej modlitwy. Chrystus jest obecny w rodzinie, tak jak w Kościele. Dlatego modlitwa rodziny ma wiązać się z tym, co przeżywa Kościół. Przejścia Kościoła zawarte są w liturgii. Potrzebny jest więc udział rodziny w liturgii Kościoła. „Istnieje głębokie i życiowe powiązanie pomiędzy modlitwą Kościoła i modlitwą poszczególnych wiernych, co jasno potwierdził Sobór Watykański II. Ważnym, więc celem modlitwy Kościoła domowego jest stworzenie dzieciom warunków do naturalnego wprowadzenia w modlitwę liturgiczną, właściwą dla całego Kościoła, zarówno przez przygotowanie do niej, jak i przez objęcie nią życia osobistego, rodzinnego i społecznego” (FC 61). W liście apostolskim o Różańcu Świętym *Rosarium Virginis Mariae*¹⁵ Jan Paweł II stwierdza: „różaniec zawsze był modlitwą rodziny i za rodzinę”. W przeszłości modlitwa ta była szczególnie droga rodzinom chrześcijańskim i sprzyjała jej jedności. Należy zadbać, by nie roztrwonić tego cennego dziedzictwa. Trzeba powrócić do modlitwy w rodzinie i do modlitwy za rodziny, wykorzystując nadal tę formę modlitwy. Rodzina, która modli się zjednoczona, zjednoczona pozostaje. Jan Paweł II pisze: „Kościół polecał i nieustannie poleca wiernym niektóre praktyki ze szczególną troską i naciskiem. Wśród nich należy wymienić odmawianie różańca...” (FC 61). Ta modlitwa wieczorna, wspólna musi uwzględnić udział dzieci, ich wiek i możliwości. Ale nie może jej zabraknąć. I cały program wieczoru ma być podporządkowany modlitwie. Bo tak często tą porą rządzi telewizor. Ta wspólna modlitwa to nie tylko przyszłość, to teraźniejszość. Wyjdź z inicjatywą wspólnej modlitwy już teraz, jeśli jej w domu dotychczas nie było.

¹⁵ List Apostolski *Rosarium Virginis Mariae* Jana Pawła II do biskupów, duchowieństwa i wiernych o różańcu świętym, Roma: Libreria Editrice Vaticana 2002, nr 41.

2. 2. Celebracja Mszy świętej

Papież Jan Paweł II w adhortacji *Familiaris consortio* wyjaśnia, że „W darze eucharystycznym miłości rodzina chrześcijańska znajduje podstawę i ducha ożywiającego jej „komunię” i jej „posłannictwo”(…) znajdują korzenie, z których wyrasta, stale odnawia się i nieustannie ożywia ich przymierze małżeńskie”(FC 57). To uzasadnia potrzebę w odpowiednich okolicznościach celebrowania Eucharystii w rodzinie, w domu. W dyktandum o Mszy św. z udziałem dzieci stwierdza się, że w formacji liturgicznej dzieci: „... bardzo duży udział ma chrześcijańska rodzina” (nr 10). „ Uczestnictwo dzieci we Mszy św. razem z rodzicami i innymi członkami rodziny bardzo sprzyja pielęgnowaniu ducha chrześcijańskiego w rodzinach”(nr 16)¹⁶. *Instrukcja o Mszy św. w małych grupach* (1969 r.) przewiduje celebrowanie Eucharystii w domu z odpowiednimi przystosowaniami ustalonymi w dokumencie również i dla rodzin „spotkania rodzinne przy chorych lub starszych osobach, które nie wychodzą z domu i dlatego nigdy nie mogłyby uczestniczyć we Mszy św. W takich przypadkach dołączają się sąsiedzi i inni opiekujący się chorymi osobami” (2e) i w małych grupach zgromadzonych na czuwaniu przy zmarłym, bądź też z powodu jakiejś szczególnej okazji religijnej (2 f)¹⁷.

Dokument pastoralny Konferencji Episkopatu Italii o „Wspólnocie i komunii w Kościele domowym” (1981) potwierdza tym razem, że „przy okolicznościach bardzo szczególnych, może być przydatna jako pomoc pedagogiczna dla rozbudzenia świadomości wspólnoty rodzinnej forma celebracji Eucharystii domowej, jeśli nie stanie się ona podziałem Eucharystii wspólnoty parafialnej, lecz będzie impulsem do o wiele trwalszej wspólnoty, bardziej zróżnicowanej wśród różnych rodzin i różnorodnych postaw obecnych we wspólnocie parafialnej”(nr 28)¹⁸.

A. Bugnini, sekretarz Rady Wykonawczej Konstytucji o Świętej Liturgii w swoich sprawozdaniach przypomina, że pod koniec Soboru Watykańskiego II upowszechnił się w wielu krajach zwyczaj odprawiania Eucharystii w domach prywatnych. Ta forma liturgii domowej w wielu miejscach przyjmowała się z zaskakującą szybkością, ale też nawiązywała do istniejącej już praktyki przedsoborowej w Wielkiej Brytanii, USA, Australii, Francji¹⁹.

2.3. Celebracje niektórych sakramentów i sakramentaliów

Zgodnie z wytycznymi zawartymi obrzędzie Chrztu dzieci, w okolicznościach zagrożenia życia, celebracja sakramentu może odbyć się w prywatnych domach, w rodzi-

¹⁶ A. GÓRSKA, "Pierwsza Komunia święta w rodzinie", w: *Rytuał religijny w rodzinie*, red. W. Piwoński i W. Zdaniewicz, Poznań-Warszawa: Pallottinum 1988, 211-218; K. WOJACZEK, "Rytuał pierwszej Komunii świętej w rodzinie", *tamże*, 201-210; J. AUGUSTYN, "Eucharystia w życiu małżeńskim", *Horyzonty Wiary* 13(1992) 5-20.

¹⁷ "Instrukcja dotycząca odprawiania Mszy świętej dla grup specjalnych", w: *To czyńcie na moją pamiątkę. Eucharystia w dokumentach Kościoła*. Oprac. J. Miazek. Warszawa 1987, 213-218.

¹⁸ D. SARTORE, "La familia", w: *Nuovo dizionario di liturgia*, red. D. Sartore, A.M. Triacca, Roma 1984, 530.

¹⁹ P.J. CORDES, *Czynne uczestnictwo w Eucharystii. Sprawowanie Eucharystii w małych grupach*, tł. J.W. Ryczek. Warszawa 1998,13.

nie. Uwydatniona jest jednak odpowiedzialność rodziców, gdy proszą o chrzest, a w przygotowaniu się do niego podkreśla się konieczność uczestniczenia w sposób świadomy w odpowiednich czynnościach, które podkreślają obowiązek prowadzenia dzieci w Kościele domowym w dojrzewaniu w wierze i do przyszłego uczestniczenia w sakramentach: Eucharystii i bierzmowania²⁰. W ramach przygotowania się do chrztu zalecana jest mała liturgia błogosławieństwa przez rodziców dziecka jeszcze nie ochrzczonego jak również w dniach po chrzcie²¹.

Również Obrzęd odnowionej liturgii bierzmowania potwierdza, że w codziennym życiu rodziców, ich zadaniem jest wprowadzenie dzieci, w Kościele domowym, w życie chrześcijańskie i życie sakramentalne oraz, że rodzice winni mieć świadomość tego obowiązku, co wyrażają aktywnym udziałem w celebrowaniu sakramentów (nr 3) we wspólnocie Kościoła. Jest nią przede wszystkim rodzina, czyli Kościół domowy, który reprezentuje lud Boży (nr 4). Przed udaniem się do kościoła w dniu samej uroczystości bierzmowania rodzice powinni udzielić błogosławieństwa swoim dzieciom na prowadzenie życia godnego uczniów Chrystusa²². Po liturgii sakramentu wypada w Kościele domowym urządzić rodzinną *Agapę* po bierzmowaniu²³.

Rodzina, domowy Kościół jest miejscem przygotowania dzieci i rodziców do celebracji sakramentu pokuty, przez rachunek sumienia w ramach modlitwy wieczornej, tzw. wieczór pokutny²⁴ nabożeństwo pokutne.

Kolejny obrzęd liturgii sakramentu namaszczenia - troski duszpasterskiej o chorych podkreśla, że w służbie miłosierdzia okazanego chorym „tak przez walkę z chorobą i spełnianie uczynków miłości względem chorych... mają krewni i wszyscy, którzy z jakiegokolwiek tytułu się nimi opiekują...”(nr 33-34). Z drugiej strony powinni uważać za obowiązek swój szczególnie uczestniczenie w sprawowaniu sakramentów przeznaczonych dla chorych. Sakramenty te, podobnie jak i inne, mają charakter wspólnotowy. Obrzęd namaszczenia, zwyczajnie celebrowany w domu, z pełnym miłości uczestnictwem członków rodziny, należy widzieć jako wsparcie wspólnoty Kościoła domowego w towarzyszeniu chorym.

Obrzęd pogrzebu zmarłych przewiduje „czuwanie w domu zmarłego”, w którym to modli się za członków rodziny pogrążonych w żałobie, a także gdy właściwy obrzęd żałobny ma miejsce w domu zmarłego celebrowany przy serdecznej uwadze i nastawieniu modlitewnym członków rodziny. W uwagach wstępnych rzeczywiście jest już ustalone, że „W przygotowaniu i urządzeniu obrzędów pogrzebowych niech kapłani z wielką delikatnością potraktują osobę każdego zmarłego i okoliczności jego śmierci oraz żałobę rodziny i potrzeby chrześcijańskiego życia” (nr 18).

Obrzęd sakramentu małżeństwa oparty jest na komunii osób i wyraża umowę ślubną zawartą pomiędzy małżonkami, czyniąc z niej „symbol jedności Chrystusa z Kościołem”. Sakrament ten „daje małżonkom błogosławieństwo pochodzące od Boga” i

²⁰ P. GÓRALCZYK, "Chrzest i pierwsza Komunia święta w rodzinie", w: *Rytuał religijny*, dz. cyt., 63-78.

²¹ W. NOWAK. *Zarys liturgii Kościoła domowego*, dz. cyt., 47-48.

²² J. WYSOCKI. *Rytuał rodzinny*, dz. cyt., 481- 483.

²³ *Tamże*, 487.

²⁴ J. WYSOCKI, *Rytuał rodzinny*, dz. cyt., 502.

skierowane jest do pierwszej, podstawowej wspólnoty ludzkiej – rodziny (nr 35). W liturgii sakramentu małżeństwa modlitwa stale odnosi się w przyszłej perspektywie, do rodziny, która powstaje i tworzy się w oparciu o wspólnotę życia, będącą powołaniem Kościoła w świecie. Dom rodzinny zaś nazywany „Kościołem domowym”, wspólnotą łaski i modlitwy, szkołą cnót ludzkich i miłości chrześcijańskiej. Liturgia Kościoła domowego jest bogata w formie przygotowania do małżeństwa, jak zaręczyny²⁵, obrzędy błogosławieństwa rodziców przed ślubem²⁶, błogosławieństwo stołu sprawowane po raz pierwszy przez małżonków²⁷, jubileusze²⁸.

2.4. Celebracja *Liturgii Godzin*

Papież Paweł VI w adhortacji *Marialis cultus* uczy, że stosownie do wytycznych podanych przez Sobór Powszechny Watykański II - rodzinę zalicza się słusznie do tych wspólnot, którym przystoi wspólne odprawianie Liturgii Godzin: „Jest rzeczą pożyteczną(...) by rodzina, jakby domowy przybytek Kościoła, nie tylko zanosila do Boga wspólne modlitwy, lecz odmawiała również wedle możliwości pewne części Liturgii Godzin, by przez to ściślej włączyć się w Kościół” (nr 52). W związku z tym należy podejmować inicjatywy pastoralne, by tak wyrażna norma działania w coraz większej mierze i z radością była stosowana w rodzinach chrześcijańskich. Sobór Watykański II zachęca ludzi świeckich gromadzących się z różnych powodów, apostołskich lub innych, do wypełnienia obowiązku wspólnej modlitwy Kościoła przez odmówienie nawet części *Liturgii Godzin*. Wypada bowiem, by w tych okolicznościach także przyzwyczajali się do czczenia Boga w duchu i prawdzie, a to przede wszystkim przez czynność liturgiczną²⁹. Takie doświadczenie będzie pouczeniem, że przez kult publiczny i modlitwę dosięgają wszystkich ludzi i w właściwym sobie stopniu mogą się przyczynić do zbawienia całego świata (DWCH 2; DA 16). Jej celem jest uświęcenie dnia i ludzkiej działalności, przygotowuje do owocnego sprawowania Eucharystii, ożywia odpowiednie usposobienie, jak wiarę, nadzieję, miłość, pobożność i ducha ofiary.

2.5. Celebracja błogosławieństw

Sprawowanie błogosławieństw zajmuje szczególne miejsce wśród sakramentaliów ustanowionych przez Kościół dla duchowego dobra ludu Bożego. Są one czynnościami liturgicznymi przygotowującymi do przyjęcia głównego skutku sakramentów. Uświęcają także różne okoliczności ludzkiego życia. W perspektywie liturgicznej rodziny nie

²⁵ W. NOWAK, "Obrzędy błogosławieństw związanych z życiem w małżeństwie (zaręczyny i jubileusze)". *Roczniki Teologiczne* 45(19998) nr 8, 299-310.

²⁶ J. WYSOCKI, *Rytuał rodzinny, dz. cyt.*, 531-533.

²⁷ *Błogosławieństwo stołu*. Oprac. M. Marczewski. Lublin 1999.

²⁸ W. NOWAK, "Obrzędy błogosławieństw związanych z życiem w małżeństwie (zaręczyny i jubileusze)", *art. cyt.*, 299-310.

²⁹ *Liturgia Godzin dla osób świeckich. Modlitwa codzienna Kościoła domowego*. Opr. W. Nowak. Olsztyn 2000, 5: Słowo wstępne Józefa Kardynała Glempa Prymasa Polski.

można się zdystansować od błogosławieństw, jako czynności Kościoła, w których Bóg jest uwielbiany za dobrodziejstwa, łaski i jego zbawienie wzywane jest dla ludzi. Niektóre te czynności zarezerwowane są dla ludzi świeckich. Wiele z nich, w tradycyjnych lub nowych formach, ma charakter rodzinny: dotyczy to błogosławieństw przy stole, błogosławieństw dzieci przed udaniem się na wypoczynek, czy życzenia noworoczne. Kościół w Niemczech w Księdze błogosławieństw, zawarł w drugiej jej części: „*Błogosławieństwa w życiu rodziny*” z jasną świadomością tego, że wprowadzenie tych błogosławieństw do oficjalnej księgi liturgicznej, a zwłaszcza tych, które odnoszą się do zwyczajów rodzinnych należy do części składowych liturgii Kościoła a Kościoła domowego w szczególności w chrześcijańskich obyczajach: pomocy rodzinnej i sąsiedzkiej, wspólnego posiłku, modlitwy i świętowania, błogosławienia potomstwa, uczenia dzieci znaku krzyża i innych modlitw, szacunku dla chleba, zawieszania krzyża i obrazów religijnych w domach, opieki nad chrześniakami, zapraszania do stołu ubogich³⁰.

Rodzina chrześcijańska jest włączona w Kościół przez sakrament małżeństwa, z którego wyrasta i z którego czerpie pokarm, a także uzdalnia rodzinę do dialogu z Bogiem przez życie sakramentalne, ofiarę życia, błogosławieństwa, modlitwę³¹. To powiązanie rodziny chrześcijańskiej „Kościół domowy” z ofiarą duchową, z liturgią Kościoła jest obecnie coraz szersze, a szczególnie w zakresie błogosławieństw celebrowanych w rodzinie. Z jednej strony bowiem liturgia tworzy małżeństwo, kształtuje jego miłość, umacnia jego jedność poprzez wspólne uczestnictwo rodzinne w życiu eucharystycznym i sakramentalnym lokalnego Kościoła parafialnego, z drugiej zaś strony przygotowuje do pełnego udziału w liturgii, poprzez krzewienie liturgii domowej. Odnowa liturgiczna wychodząc naprzeciw potrzebom liturgii Kościoła domowego odnotowała w 1984 roku wydanie specjalnej księgi liturgicznej zawierającej obrzędy błogosławieństw, z których duża część powinna być sprawowana w rodzinie i przez małżonków. Nową przestrzenią sakralną dla celebrowania błogosławieństw staje się ponownie rodzina, czyli Kościół domowy³².

Błogosławieństwa przygotowują do Eucharystii i innych sakramentów oraz przedłużają to, co się w nich dokonuje. Wskazują na udział w kapłaństwie Chrystusa, uczą wdzięczności, są narzędziem ewangelizacji, czynią liturgię bliższą życiu, są uznaniem dobra świata stworzonego i pozwalają przeżywać prawdę o Kościele domowym, a także formować różne grupy zawodowe. Możliwość sprawowania błogosławieństw przez różnych szafarzy wyraża prawdę o różnym stopniu udziału w kapłaństwie Chrystusa. Sprawowanie niektórych błogosławieństw przez osoby świeckie podkreśla prawdę o kapłaństwie wspólnym, posiadanym na mocy chrztu i bierzmowania, a zobowiązujących do składania Bogu duchowych ofiar oraz do głoszenia Jego wielkich spraw. Obrzędy błogosławieństw są promocją kapłaństwa wpływającego z chrztu. "Posługa błogosławieństwa łączy się ze szczególną formą sprawowania kapłaństwa Chrystusa zgodnie z miejscem i urzędem właściwym każ-

³⁰ W. NOWAK, "Kościół domowy nową przestrzenią sakralną celebrowania błogosławieństw związanych z życiem rodzinnym", w: *W służbie wartościom*, red. R. Kamiński, Kielce 1999, 413-427.

³¹ SAJH, "Odnowa rodziny przez liturgię", AK 64(1972) t. 78, z. 3(380), 457-469.

³² W. NOWAK, "Odnowiona liturgia błogosławieństw celebrowanych w *Kościele domowym*", *Communio* 1987, nr 6/42-7/43, 107-118.

demu członkowi ludu Bożego.[...] Wierni świeccy, mężczyźni i kobiety, na mocy wspólnego kapłaństwa, które otrzymują w sakramencie chrztu i bierzmowania, czy to dzięki własnym uprawnieniom (jako rodzice wobec dzieci), czy to wykonując posługę nadzwyczajną lub szczególne zadanie w Kościele jako zakonnicy albo katecheci w niektórych krajach, na podstawie zarządzenia miejscowego ordynariusza, o ile znane jest ich należyte przygotowanie duszpasterskie i roztropność w wykonywaniu własnego zadania apostołskiego, mogą sprawować niektóre błogosławieństwa, z zastosowaniem czynności i formuł dla nich przewidzianych, zgodnie z przepisami podanymi w każdym obrzędzie błogosławieństwa. Gdy zaś obecny jest kapłan lub diakon, jemu przysługuje prawo przewodniczenia obrzędowi" (n. 18).

Sprawowanie błogosławieństw jest składaniem dziękczynienia Bogu. To w pewnym sensie przedłużenie dziękczynienia składanego w czasie Mszy św. We wprowadzeniu teologicznym i pastoralnym księgi liturgicznej *Obrzędy Błogosławieństw* czytamy: "Zawsze i wszędzie nadarza się więc sposobność do uwielbienia Boga przez Chrystusa w Duchu Świętym, do wzywania Go i do okazywania Mu wdzięczności". W każdym błogosławieństwie jest zawarty jakiś motyw dziękczynienia. W części piątej znajduje się także specjalny obrzęd błogosławieństwa z okazji dziękczynienia za otrzymane dobrodziejstwa. We wprowadzeniu do tego obrzędu czytamy: "Pragnąc na całe życie rozszerzyć łaskę płynącą ze sprawowania Eucharystii, chrześcijanie starają się zawsze trwać w dziękczynieniu. Bóg zaś swoimi darami nieustannie pobudza do wdzięczności. Wierni winni wyrażać zwłaszcza w tych okolicznościach, w których Bóg udziela im szczególnych dobrodziejstw. Wypada, aby gromadzili się wtedy na wspólne uwielbienie i dziękczynienie" (n. 1226). Okazją do dziękczynienia w rodzinie, czyli Kościele domowym mogą być: rocznica ślubu, urodzin czy chrztu, szczęśliwie ukończona podróż, zakończona praca, zdany egzamin, dobrze przebyta operacja.

3. Praktyki pobożności ludowej w rodzinie

Liturgia i pobożność ludowa to dwie rzeczywistości, które wzajemnie się warunkują i uzupełniają. Są one w pewnym sensie dwoma źródłami duchowości chrześcijańskiej. Podmiotem różnych form pobożności ludowej nie jest zgromadzenie, ale każdy chrześcijanin, kiedy poruszony Duchem Chrystusa, modli się prywatnie albo publicznie w różnych grupach a na pierwszym miejscu rodzina³³. Podmiotem form pobożności ludowej jest każdy chrześcijanin, gdyż w odróżnieniu od liturgii, pobożność ludowa nie wymaga hierarchicznie ukonstytuowanego zgromadzenia. Życie duchowe wiernych nie ogranicza się jedynie do uczestnictwa w liturgii. Kościół zaleca także inne formy pobożności (KL 13). Obok liturgicznych form oddawania czci Bogu istnieją również uznane przez Kościół inne przejawy kultu Boga, Matki Chrystusa oraz świętych Pańskich, które nazywa się nabożeństwami.

³³ *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii, Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów*, Pallottinum 2003, nr 67.

3.1. Rok liturgiczny w rodzinie

Rok liturgiczny uważamy za najcudowniejszy wynalazek Ducha Świętego. Każdego roku, od Adwentu aż do uroczystości Chrystusa Króla Wszechświata, przeżywamy całą historię zbawienia, która w obrzędach liturgii Kościoła jest uobecnianą i realizowaną. Zasadniczy wpływ na rozwój rodziny mają poszczególne okresy roku kościelnego, przeżywane we wspólnocie domowej poprzez sprawowanie liturgii w rodzinie. Kolejne wydarzenia liturgiczne są czasem, kiedy rodzina wprowadza do swojego domu Chrystusa. Akcentowanie w domowej liturgii poszczególnych cykli roku liturgicznego, świąt i niedziel, przyczynia się do głębszego zrozumienia obrzędów liturgicznych, treści teologicznych, co razem wzięte przyczynia się do rozwoju duchowego rodziny. Godne przeżycie poszczególnych okresów liturgicznych, podejmowanie praktyk związanych z nimi, może wpłynąć pozytywnie na pogłębienie wiary i rozwój życia sakramentalnego poszczególnych członków *Kościoła domowego*. Liturgia domowego Kościoła jest mocno związana z liturgią wspólnoty Kościoła lokalnego i albo przygotowuje do owocniejszego przeżycia liturgii parafialnej, albo jest jej przedłużeniem w domu w rodzinie chrześcijańskiej.

Podstawowym jednak miejscem przeżywania roku liturgicznego jest wspólnota parafialna. Uczestnictwo w liturgii wymaga jednak współpracy i zaangażowania rodziców, aby właściwa formacja pomogła zrozumieć i przyjąć sens wykonywanych gestów i czynności. Rodzina chrześcijańska uczestniczy w życiu sakramentalnym wspólnoty, jak również sama sprawuje „liturgię domowego Kościoła”. Do liturgii tej można zaliczyć: wspólną modlitwę (poranną, wieczorną, różańcową, brewiarzową itp.), rozważanie Pisma Świętego (indywidualne lub rodzinne), medytację, zwyczaje związane z obchodami roku kościelnego (święta kościelne, zwyczaje ludowe), rocznice i uroczystości rodzinne (rocznice urodzin, chrztu, ślubu, wspomnienie zmarłych itp.), wspólnotę stołu (wspólne posiłki i modlitwy), sakramentalia i błogosławieństwa (używanie wody święconej, błogosławieństwo osób i przedmiotów itp.). Istotnym zewnętrznym przejawem liturgii domowej są symbole religijne (krzyże, obrazy itp.), obecne w domu lub używane indywidualnie przez członków rodziny.

3.2. Świętowanie Niedzieli w rodzinie

Chrześcijańskie rodziny znajdują w niedzieli jeden z najbardziej wyrazistych znaków swej tożsamości i „posługi” jako „kościół domowy”. Świętowanie niedzieli w *Kościele domowym* rozpoczyna się w sobotę wieczorem. Sobotnie popołudnie, spędzone w gronie rodzinnym, winno być wolne od ciężkich prac. Niedziela również nie może służyć odrabianiu zaległych prac, na które nie wystarcza czasu w ciągu tygodnia. Świętowanie niedzieli w *Kościele domowym* rozpoczyna się, jak zostało wspomniane, w sobotę wieczorem i obejmuje, oprócz przygotowania zewnętrznego, także przygotowanie wewnętrzne do godnego uczestnictwa w niedzielnej Mszy świętej³⁴. Jest ona - jak uczy Jan Paweł II - sercem niedzieli. „W dniu Pańskim porzućcie wszystko - czytamy w *Didaskaliach apostoelskich* (II, 59,2-3) - i spieszcie, nie zwlekając, na swoje

³⁴ W. NOWAK, *Zarys liturgii Kościoła domowego*, Olsztyn 2000, 57-71.

zgromadzenie, bo przez nie oddajecie chwałę Bogu” [DD 46]. Jeśli Eucharystia jest sercem niedzieli, to sercem *Kościola domowego* jest uczestniczenie w niej. Sobotni wieczór winien stać się przygotowaniem do niedzielnej Eucharystii przez lekturę Pisma Świętego. Domownicy winni zapoznać się z tekstami czytań niedzielnych. Jan Paweł II we wspomnianym już liście apostolskim *Dies Domini* odnosi się ze szczególną estymą do tych inicjatyw "przez które wspólnoty parafialne, angażując wszystkich uczestników Eucharystii - kapłana, służbę liturgiczną i wiernych - już w ciągu tygodnia przygotowują niedzielą liturgię, rozważając słowo Boże, zanim jeszcze zostanie wygłoszone" [DD 40]. Dla wielu rodzin stosownym czasem na czytanie Pisma Świętego jest pora wieczorna w sobotę. Proklamowanie Biblii stanowi swoistą liturgię domową, niejednokrotnie też Słowo Boże przemienia rodzinę, przyczyniając się do jej rozwoju³⁵. Papież Jan Paweł II w trosce o niedzielę przeżywaną w rodzinie apelował: "Trochę czasu przeznaczyć w przeddzień niedzieli [...] na katechezę, która przygotowuje serca chrześcijan na przyjęcie samego daru" (DD 52). Niedzielną Mszą świętą nie tylko przybliża członków rodziny do Boga, ale równocześnie ma charakter formacyjny, gdyż dzieci uczestniczące w niej od najmłodszych lat wraz z rodzicami przyjmują wiele dobra, co niewątpliwie zaowocuje w ich przyszłym życiu religijnym.

Trzeba również pamiętać, że niedziela jest dniem radości, odpoczynku po całotygodniowej pracy, jak również czasem solidarności rodzinnej. Jeśli zatem rodzina przeżywa Dzień Pański w takim duchu, wpływa to pozytywnie na budowanie więzów wspólnotowych i tworzenie głębokich relacji między członkami *Kościola domowego*. Eucharystia jest więc źródłem małżeństwa chrześcijańskiego i rodziny. W niej stale się odnawia i ożywia wspólnota rodzinna, w niej znajduje korzenie, z których wyrasta.

3.3. Obchody rocznic rodzinnych

Do liturgii domowej winny być włączone także różne rocznice rodzinne, jak na przykład rocznica ślubu, narodzin i chrztu dziecka, pogrzeb. Przez uczestnictwo w tych wydarzeniach umacnia się więź i obrzędowość rodzinna, która ma wpływ na rozwój osobowy *Kościola domowego*³⁶. Chrześcijańska rodzina winna zachowywać i obchodzić wszystkie rocznice w roku kościelnym. Każda obchodzona rocznica bądź inna okoliczność religijna przeżywana w domu zdobyła swoją indywidualność w ciągu wieków, jej kształt został uformowany przez włączanie narastających w czasie praktyk i zwyczajów religijnych.

Szczególną troską należy otoczyć święta rodzinne, upamiętniać ważniejsze wydarzenia z życia rodziny, nadając im charakter religijny. Nie wolno wspomnianych uroczystości profanować przez przeżywanie ich w sposób czysto laicki³⁷. W rok liturgiczny włączony jest cały szereg wydarzeń życia rodzinnego. Cała społeczność Kościoła co roku przeżywa: chrzty, bierzmowania, i Komunie święte, zawieranie małżeństwa, cho-

³⁵ R. KAMIŃSKI, "Metody czytania Pisma świętego w Kościele domowym i małych grupach religijnych", *Homo Dei* 69(1990) nr 2-4, 237, 246.

³⁶ Cz. MURAWSKI, "Obecność Chrystusa w małżeństwie i rodzinie", *art. cyt.*, 237.

³⁷ *Tamże*, 237.

robę i śmierć swoich członków. Te wydarzenia dotyczą także modlitwy rodzinnej. Bo i rodziny przeżywają te wydarzenia, rocznice tych wydarzeń. To wszystko ma mieć swe odbicie w modlitwie rodzinnej. Jakże to wspaniałe, gdy cała rodzina z takiej okazji przystępuje do spowiedzi, przyjmuje Komunię św. w intencji solenizanta. Modlitwa za nich jest także obowiązkiem rodziny.

Zakończenie

Sobór Watykański II przez naukę o kapłaństwie powszechnym upodmiotowił wiernych w uczestnictwie świadomym, czynnym i owocnym w liturgii. Natomiast przez podkreślenie, iż rodzina jest domowym Kościołem otworzył perspektywę możliwości celebracji liturgii w domu rodziny.

Obydwe więc liturgie, tak liturgia publiczna Kościoła powszechnego, jak i liturgia Kościoła domowego czyli rodziny zmiernają do tego, by sam Chrystus był w nas ukształtowany. Liturgia w rodzinie ma podstawę teologiczną w sakramencie małżeństwa i relacji z Kościołem, dlatego liturgia Kościoła znajduje w niej przedłużenie, ramy, a równocześnie właściwą rodzinie ekspresję.

W znaczeniu szerokim nazwą liturgii obejmuje się wszelkie nabożeństwa i czynności religijne. Liturgia rodzinna jest wobec powyższego rozróżnieniem liturgii w szerokim znaczeniu. Miejscem jej sprawowania jest dom rodzinny, a jej uczestnikami są członkowie wspólnoty rodzinnej. Rodzina nie może być tylko „miejscem katechezy”. Jest bowiem jak uczy Sobór Watykański II *sanktuarium* modlitwy i celebracji, kontemplacji i liturgii. Liturgia w rodzinie ma podstawę teologiczną w sakramencie małżeństwa i relacji z Kościołem, dlatego liturgia Kościoła znajduje w niej przedłużenie, ramy, a równocześnie właściwą rodzinie ekspresję.

Według adhortacji Jana Pawła II *Familiaris consortio* liturgia w rodzinie nie ma charakteru prywatnego (nr 56), ale nie ma też jeszcze realnego statusu liturgicznego.

Papież Jan Paweł II wyrażał życzenie, aby liturgia w rodzinie odnajdywała swoje źródło w liturgii celebrowanej w Kościele, przedłużała ją oraz przygotowywała rodzinę do uczestnictwa w niej, a także by wydarzenia w rodzinie znajdowały wyraz i wymiar religijny. Papież wskazywałby modlitwa Kościoła była przedłużana zarówno przez liturgię godzin odmawianą w domu, jak i przez wspólną modlitwę w rodzinie a także by słowo Boże słyszane w Kościele było w rodzinie na nowo odczytywane i medytowane w rodzinie. Jej członkowie poprzez chrzest mają prawo i przywilej nie tylko uczestnictwa w liturgii Kościoła, ale i życia liturgią, co oznacza także jej celebrowanie. Oczywiście że nie należy zapominać o istotnej różnicy między kapłaństwem powszechnym wynikającym z przyjęcia chrztu a kapłaństwem wynikającym z sakramentu święceń.

Po Soborze Watykańskim II liturgia celebrowana w rodzinie otrzymuje nową perspektywę i jej odprawianie zarówno Mszy świętej, Liturgii Godzin, niektórych sakramentów, szczególnie błogosławieństw i form pobożności ludowej staje się doświadczeniem eklezjalnym i pastoralnym.

Jeśli uda się wprowadzić praktykę upodmiotowienia Kościoła domowego w uczestnictwie w liturgii w rodzinie i jej ściślejszej relacji do liturgii Kościoła lokalnego to dokona się pełniej odnowa życia chrześcijańskiego. Nie da się jednak tego dokonać, jeśli w rodzinach nie będzie sprawowana liturgia. W niej, oczywiście, najważniejszą rolę odgrywają sakramenty, Liturgia Godzin, jednak nie powinniśmy zapominać także o sakramentaliach, a wśród nich – o błogosławieństwach i innych modelach celebracji liturgii.

DIE LITURGIE IN DER FAMILIE
NACH DEM ZWEITEN VATIKANISCHEN KONZIL

Zusammenfassung

Unter dem Einfluss der Lehre des zweiten Vatikanischen Konzils entdecken die Christen in der Familie mehr, als nur eine konkrete Verpflichtung zur Lösung persönlicher Probleme. Sie wollen ihr Familienleben als eine Kirchenerfahrung erleben. Ausgehend von dieser neuen ekklesialen Erfahrung viele christliche Familien versuchen, ihr Leben als "Hauskirche" zu gestalten, dank dessen eine neue, existentielle Verbindung zwischen der Familie und der Liturgie sichtbar wird, sei es als eine familiäre Teilnahme in liturgischen Zelebrationen der Kirche (auch in Form von liturgischen Feiern zu Hause), oder aber als Vorbereitung und Fortsetzung des kirchlichen Kultes in der familiären Umgebung. Sowohl die offizielle Liturgie der Kirche, als auch die Hausliturgie haben das gleiche Ziel: sie sollen zur Christusförmigkeit führen. Die Teilnahme der gesamten Familie in der Liturgie führt dazu, dass Gläubige durch Gnade Gottes und Gottes Wort geformt werden zur geistlichen Reife und Verantwortlichkeit als Glieder des Mystischen Leibes Christi. Das ist eine recht verstandene christliche Formation, deren Fundament das Wort und die Gnade Gottes sind. Sie ist ein wichtiges Element der Evangelisierung. Nach dem Zweiten Vatikanischen Konzil die Familienliturgie erhält eine neue Perspektive und einen neuen Sinn.